

บทที่ 2

ความหมายของดนตรีและการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึก

2.1 ความหมายของดนตรี

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ดนตรี” คนส่วนใหญ่ที่อยู่ในสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ น่าจะเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรีในสังคมและวัฒนธรรมของตนเองทั้งนั้น เนื่องจากดนตรีเป็นสิ่งที่แฝงฝังอยู่ในชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด ดนตรีเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างหนึ่งที่ช่วยให้มนุษย์มีความสุข สนุกสนานรื่นเริง และช่วยผ่อนคลายความเครียดให้แก่มนุษย์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่าดนตรีไว้ดังนี้

“ดนตรีคือ เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง, เครื่องบรรเลงซึ่งมีเสียงดังทำให้อารมณ์เปลวไหว หรือ เกิดอารมณ์รัก โศก หรือรื่นเริง เป็นต้น ได้ตามทำนองเพลง”¹

จากความหมายตามพจนานุกรมเราจะเห็นได้ว่าดนตรีคือ เสียงที่ประกอบกันขึ้นเป็นท่วงทำนองใด ๆ ก็ตาม ซึ่งท่วงทำนองนั้นจะนำไปสู่อารมณ์ความรู้สึกบางประการในชีวิตของมนุษย์ นั่นแสดงให้เห็นว่าเมื่อเรากล่าวถึงคำว่าดนตรี ความหมายอย่างหนึ่งที่ต้องมาควบคู่กับความหมายของคำว่า “ดนตรี” ก็คือเรื่องของการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกไม่ว่าจะเป็นลักษณะของการแสดงอารมณ์ความรู้สึก สนุกสนาน เปลวไหว รัก โศกเศร้า ฯลฯ

จากความหมายดังกล่าวจะสอดคล้องกับความคิดของจิตกรชาวอเมริกันคือ เฮนรี วัตส์เวิร์ธ ลองเฟลโลว์ (Henry Wadsworth Long Fellow) ซึ่งลองเฟลโลว์ได้กล่าวไว้ว่า

“ดนตรีคือภาษาสากลของมนุษยชาติ” (Music is the universal language of mankind) ที่เป็นสากลก็เพราะว่าดนตรีสื่อความหมาย

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 394.

ได้ในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ยกตัวอย่างง่าย ๆ ว่าเมื่อเราฟังดนตรี (ไม่มีคำร้องที่เป็นภาษาของชาติใดชาติหนึ่ง) ก็รู้สึกได้ว่าดนตรีนั้นเศร้า หรือร่าเริง การสื่อความหมายที่เกี่ยวกับความรู้สึกนั้นดนตรีทำได้ดีเป็นพิเศษ ซึ่งความรู้สึกนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หรือแม้แต่มนุษย์กับสัตว์ก็ตาม เช่นเราเห็นท่าทาง หรือสีหน้าของสุนัขเราก็พอเข้าใจว่ามันรู้สึกอย่างไร หรือต้องการอะไร บางครั้งคนเราเข้าใจกันได้โดยไม่พูดกันเลย การสื่อสารทางจิตดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่บ้าง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อนที่สุด ดนตรีเป็นเครื่องมือสื่อสารหยาบกว่าการสื่อสารทางจิต แต่ก็ยังมีความละเอียดซับซ้อนกว่าการสื่อสารด้วยการพูด ดนตรีช่วยสื่อความหมาย ในสิ่งที่คำพูดทำไม่ได้²

จากคำกล่าวของลองเฟลโลว์ข้างต้น เราจะเห็นได้ว่าดนตรีสามารถทำหน้าที่ในการสื่อสารแทนวจนภาษาได้เป็นอย่างดีภาษาหนึ่ง ปัญหาก็คือดนตรีจะสามารถใช้แทนภาษาพูดได้เป็นอย่างดีดังเช่นที่ลองเฟลโลว์กล่าวไว้ข้างต้นหรือไม่ อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวเราจะพิจารณากันในบทต่อไปที่ว่าด้วยปัญหาในการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึก หรือการสื่อความหมาย ในดนตรีบรรเลง

นอกจากความหมายของคำว่าดนตรีตามพจนานุกรม และแนวคิดในการสื่อความหมาย ในดนตรีของลองเฟลโลว์แล้ว เราจะมาพิจารณาความหมายของคำว่า "ดนตรี" ในฐานะเป็นงานศิลปะชิ้นหนึ่งจากบทความทางปรัชญาดูบ้าง เจอร์รอลด์ เลวินสัน (Jerrold Levinson) ได้เสนอความหมายของดนตรีในแง่มุมที่ต่างออกไป เลวินสันกล่าวว่าดนตรีเป็นงานศิลปะที่ปราศจากรูปร่าง การให้คำนิยามงานศิลปะประเภทนี้เป็นไปได้ยาก คำนิยามหนึ่งที่นิยมให้คำจำกัดกับดนตรีก็คือ ดนตรีคือการจัดโครงสร้างต่าง ๆ ของเสียง (Sound Structure) แต่สำหรับเลวินสันเขาไม่เห็นด้วยกับคำนิยามดังกล่าว เขาคิดว่าการกล่าวว่ ดนตรีนั้นเป็นเพียงการจัดโครงสร้างต่าง ๆ ของเสียงนั้นยังไม่เพียงพอ โดยเลวินสันได้ให้เหตุผลดังนี้

² ไพบูลย์ กิจสวัสดิ์, ศึกษาวีปรัชญาเมธีแห่งภาษาสากล(Composer: Philosophers of universal language) พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: ธีระการพิมพ์, 2546) หน้า 12.

ประการแรก เลวินสันกล่าวว่า ถ้าดนตรีเป็นเพียงการจัดโครงสร้างของเสียง ดนตรีไม่จำเป็นจะต้องมีการสร้างสรรค์โดยศิลปิน ดนตรีจัดได้ว่าเป็นการสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ผ่านท่วงทำนองต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อสารออกมา หากว่าดนตรีนั้นเป็นแค่เพียงโครงสร้างในการจัดเรียงของเสียงต่าง ๆ ดนตรีก็จะประกอบด้วยความสูงต่ำ และสั้นยาวของเสียงต่าง ๆ เท่านั้น ปราศจากสิ่งซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ รวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้ประพันธ์ที่ตั้งใจในการสร้างสรรค์งานดนตรีชิ้นนั้น เลวินสันกล่าวว่า "ผู้ประพันธ์คือผู้สร้างที่แท้จริง"³ ดังนั้นงานดนตรีจึงเป็นสิ่งที่มีการสร้างสรรค์ มิใช่เป็นเพียงโครงสร้างของเสียงต่าง ๆ ที่มีการจัดเรียงขึ้น

ประการที่สอง เลวินสันสมมติสถานการณ์ที่ว่า หากมีผู้ประพันธ์ 2 คน ที่บังเอิญสร้างงานทางดนตรีซึ่งมีการจัดเรียงของโครงสร้างเสียงในลักษณะเดียวกันทุกประการ นั่นคือเสียงดนตรีที่เราได้ยินจะมีโครงสร้างเดียวกันเป็นเสียงที่มีท่วงทำนองเหมือนกันทุกประการ หากเราพิจารณาในแง่ของโครงสร้างของเสียง เมื่อมีโครงสร้างเดียวกันบทเพลงทั้งสองก็คือเพลงเพลงเดียวกัน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วแม้ว่าผู้ประพันธ์ทั้ง 2 คน จะสร้างบทเพลงที่มีโครงสร้างเสียงที่เหมือนกัน แต่ก็จะมีความแตกต่างในการประพันธ์เพลงของผู้ประพันธ์ทั้ง 2 คน เช่น ประสบการณ์ที่ต้องการถ่ายทอดต่างกัน อารมณ์ความรู้สึกเฉพาะของแต่ละคนแตกต่างกัน ดังนั้นเลวินสันจึงมีความเห็นว่า แม้ว่าดนตรีที่เกิดจากผู้ประพันธ์ 2 คนจะมีท่วงทำนองเดียวกัน ผู้ประพันธ์แต่ละคนจะสร้างสรรค์งานดนตรีที่มีลักษณะเฉพาะของตนที่แตกต่างกัน ดนตรีจึงต้องเป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์แต่ละคนประพันธ์ด้วยความแตกต่างของเนื้อหาทางดนตรี ซึ่งจะทำให้การจำกัดความโครงสร้างของเสียง ในงานดนตรีของผู้ประพันธ์แต่ละคนแตกต่างกันออกไปด้วย⁴

ประการที่สาม ถ้าหากว่าดนตรีเป็นเพียงการจัดโครงสร้างของเสียงต่าง ๆ แบบธรรมดาแล้ว โครงสร้างของเสียงเหล่านั้นจะไม่สามารถครอบคลุมความหมายเฉพาะในการแสดงคือสิ่งที่ดนตรีต้องการแสดงออกไปสู่ผู้ฟังได้ ดังนั้นในเสียงดนตรีแต่ละท่วงทำนองที่เราได้ฟัง จะมีใช่เพียงการฟังความสูง-ต่ำ สั้น-ยาวของเสียง แต่เสียงเหล่านั้นจำเป็นจะต้องมีความหมายซึ่งได้มาจากการสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ โดยผู้ประพันธ์จะสร้างสรรค์งานดนตรีที่มีลักษณะและความหมาย

³ Jerrold Levinson, "What a Musical Work Is," in *Music, Art, & Metaphysics: Essays in Philosophical Aesthetics* (USA: Cornell University Press, 1990), p. 68.

⁴ Ibid., p. 73.

เฉพาะ และดนตรีที่ถูกสร้างขึ้นจะต้องเป็นสิ่งที่สามารถแสดงออกถึงความหมายซึ่งมีลักษณะเฉพาะของผู้ประพันธ์แต่ละคน และเสียงที่ถูกสร้างขึ้นนั้นจะต้องมีความหมายอย่างสมบูรณ์

จากเหตุผลทั้งสามประการข้างต้น เลวีนสันจึงมีความเห็นว่า การกล่าวว่าดนตรีเป็นการจัดโครงสร้างของเสียงต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ยังไม่เพียงพอ เนื่องจากดนตรีจะต้องมีการสร้างสรรค์จากการทำงานของผู้ประพันธ์หรือศิลปิน ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสรรค์ชิ้นงานทางดนตรีต่าง ๆ โดยในแต่ละชิ้นงานทางดนตรีของแต่ละผู้ประพันธ์นั้น จะมีเนื้อหาหรือความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดนตรีจึงจำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความหมายหรือเนื้อหาต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อถึง เมื่อมีการแสดงหรือการถ่ายทอดเสียงของดนตรีไปสู่ผู้ฟัง ดังนั้นดนตรีจึงมิใช่เป็นเพียงแค่การจัดโครงสร้างของเสียง แต่ยังเป็นการจัดโครงสร้างของความหมายในการแสดงดนตรี (Music work = Sound Structure + Performing Means Structure / WM = S/PM Structure)⁵ ดังนั้นถ้าการจัดโครงสร้างของเสียงในดนตรีก็คือการจัดลำดับอย่างพื้นฐานของเสียงต่าง ๆ ในบทเพลงแล้ว สิ่งที่คู่ขนานมากับเสียงต่าง ๆ ที่ถูกจัดลำดับขึ้นก็คือ การจัดโครงสร้างของความหมายที่ต้องการแสดงออกผ่านดนตรีนั้นไป

จากบทความที่ผู้เขียนยกมาข้างต้นทั้งหมดผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่า การนิยามความหมายของดนตรีนั้น จะเป็นการนิยามควบคู่ไปกับสิ่งที่เรียกว่าอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งจะถูกนิยามออกมาในลักษณะที่ว่า ดนตรีเป็นเสียงที่ถูกจัดเรียงขึ้นเพื่อสื่อแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก จากผู้ประพันธ์ไปสู่ผู้ฟัง ปัญหาก็คือการแสดงถึงอารมณ์ความรู้สึกในดนตรีที่เราฟังนั้น เป็นลักษณะของดนตรีที่สามารถแสดงออกให้ผู้ฟังรับรู้ตรงกันได้ทุกคนหรือไม่ คนที่อยู่ในสังคมที่แตกต่างกัน มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน จะสามารถเข้าใจความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึกจากบทเพลงบทเดียวกันได้ตรงกันหรือไม่

2.2 ความหมายของการแสดงออก (Expression)

จากประเด็นข้างต้นเราได้พิจารณากันถึงความหมายของคำว่า "ดนตรี" เพื่อให้ได้ภาพรวมในการนิยาม ซึ่งเราก็ได้พบว่าดนตรีนั้นจะมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ ในฐานะเป็นภาษาสากลอย่างหนึ่ง ที่สื่อความหมายบางอย่างจากผู้

⁵ Ibid., p. 82.

ประพันธ์ไปสู่ผู้ฟัง ในประเด็นต่อไป เราจะพิจารณาความหมายของการสื่อหรือการแสดงออก (Expression) ของดนตรีว่าทฤษฎีต่าง ๆ นั้นได้ให้ความหมายของการแสดงออกหรือการสื่อไว้อย่างไร และการสื่อแสดงออกของดนตรีนั้นมีลักษณะอย่างไร

ทฤษฎีการแสดงออกเป็นทฤษฎีที่นิยมศิลปะว่า เป็นการแสดงออกของอารมณ์ (Emotion) หรือความรู้สึก (Feeling) ทฤษฎีนี้เป็นที่สนใจครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นยุคศิลปะแนวโรแมนติกกำลังเฟื่องฟู นักปรัชญาที่ยึดตามทฤษฎีนี้มีหลายท่านแต่ความคิดของแต่ละท่านนั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องจากความหมายของคำว่าแสดงออกค่อนข้างจะคลุมเครือ และสามารถตีความได้ในหลายแนวทาง⁶

แต่อย่างไรก็ตามมีลักษณะเด่นในการนิยามศิลปะของทฤษฎีการแสดงออกก็คือ ทฤษฎีการแสดงออกถือว่าวัตถุประสงค์ของศิลปะนั้นมีมิใช่เพียงเพื่อเสนอความงามในทางรูปทรงของสี สัน หรือเสียงต่าง ๆ หรือเพียงลอกเลียนแบบของวัตถุธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้นแต่ความจริงแล้ว ศิลปะต้องการแสดงอารมณ์ทางศิลปะภายในของมนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น ในการที่จิตรกรจะแสดงอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ออกมาได้อย่างสมบูรณ์ โดยใช้องค์ประกอบของสีและเส้น นั้น เขาก็จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงความละเอียดอ่อนและความสลับซับซ้อนของสิ่งเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี "ภาพลัทธิ นับว่าเป็นตัวอย่างของศิลปะประเภทที่แสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึก (Expressionism) ได้เป็นอย่างดี เพราะว่าบ่อยครั้งที่จิตรกรอาจต้องการแสดงอะไรให้ดูเกินจริงไปบ้าง แต่ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขามีความรู้สึกต่อสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้นอย่างไร"⁷ แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าทฤษฎีนี้จะถือว่าการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกเป็นลักษณะสำคัญของงาน

⁶ George Dickie, *Aesthetics An Introduction* (New York: Pegasus A Division of the Bobbs Merrill Company Inc., 1971), pp. 37 – 43.

⁷ จี ศรีนิวาสัน, *สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ*. สุเชาวน์ พลอยชุม แปลและเรียบเรียง (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534), หน้า 42-43.

ศิลปะ แต่ก็มิใช่ว่าทุกการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกจะเป็นงานศิลปะทั้งหมด เพราะการ
แสดงออกที่เป็นศิลปะนั้น จะต้องมีความพิเศษ ในการแสดงออกบางอย่าง

ลักษณะสำคัญอีกประการของทฤษฎีการแสดงออกคือ การคำนึงถึงเรื่องของความหมาย
การแสดงออกของงานศิลปะ ที่นอกเหนือไปจากการแสดงออกขององค์ประกอบทางศิลปะเท่านั้น
ความหมายที่แสดงอยู่ในการแสดงศิลปะนี้เองที่เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้รับรู้ความศิลปะเกิดอารมณ์
ร่วมกับศิลปะชิ้นนั้นขึ้นมา ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเรากำลังฟังเพลงปลุกใจเราก็เกิดความรู้สึกอีก
เหมารักชาติขึ้นมา นั่นคือเรากำลังเข้าใจถึงการสื่อความหมายบางอย่างที่เพลง ๆ นั้นมีต่อเรา แต่
อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญที่มีทฤษฎีการแสดงออกต้องเผชิญคือ เรื่องของการตัดสินคุณค่าของ
งานศิลปะ หรือการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะ กล่าวคือถ้าเราใช้เกณฑ์ในเรื่องของการแสดงออก
ถึงอารมณ์ความรู้สึกมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะ คุณค่าที่ได้ก็จะกลายเป็น
เรื่องของคุณค่าที่เป็นจิตวิสัยไป (Subjective) นั่นคือเป็นการใช้อารมณ์ของความรู้สึกของแต่ละ
บุคคลมาเป็นมาตรฐานในการตัดสินคุณค่าเชิงสุนทรียะของงานศิลปะ ซึ่งในที่สุดแล้วคุณค่าทาง
สุนทรียะ หรือคุณค่าของงานศิลปะก็กลายเป็นเพียงความชอบหรือไม่ชอบของแต่ละคนเท่านั้น

“ถ้าจะกล่าวถึงการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึก การร้อง
ให้สื่อถึงความรู้สึกเจ็บปวด โคลงกลอนอาจแสดงถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่
ผู้ประพันธ์ต้องการพรรณนา ดังนั้นสำหรับทฤษฎีพื้นฐานที่สุด
สำหรับการจำกัดความค่าว่าการแสดงออก (Expression) ก็คือการ
สื่อสารให้บุคคลอื่นเข้าใจในสิ่งที่เรากระทำแล้วต้องการให้เขารับรู้
หรือความหมายในการกระทำนั้นเอง”⁸

จากความหมายของค่าว่าการแสดงออกที่เสนอมาย่างต้นนั้น พจนานุกรมได้ให้ความ
หมายของการแสดงออก ในลักษณะของการสื่อสารให้เป็นที่เข้าใจได้ถูกต้องตรงกัน ความหมาย
ดังกล่าวได้ให้ไว้ในลักษณะที่ว่า การสื่อแสดงนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อให้ผู้ได้รับสื่อเข้าใจความหมาย

⁸ Simon Blackburn, *Oxford Dictionary of Philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 132.

ของการสื่อสารที่ผู้สื่อต้องการสื่อไปยังผู้รับ ซึ่งสำหรับความหมายของคำว่า การแสดงออกนั้น ตามทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ยังมีความหมายที่แตกต่างกันออกไปจากความหมายของการสื่อสารในข้างต้น

ทฤษฎีการแสดงออกในงานศิลปะนั้น เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงศิลปะในลักษณะที่เป็นการแสดงออกของความรู้สึก (Feeling) หรือ อารมณ์ (Emotion) มีนักปรัชญาที่มีแนวคิดสอดคล้องกับทฤษฎีนี้หลายท่าน แต่ความคิดของแต่ละท่านแตกต่างกันเพราะว่าความหมายของคำว่า การแสดงออกนั้นค่อนข้างจะคลุมเคลือ สามารถตีความได้หลายทาง ทำให้แนวคิดของทฤษฎีการแสดงออกแบ่งได้เป็น 4 แนวคิดหลักดังนี้⁹

1. การแสดงออกในฐานะที่เป็นการสื่อสาร (Communication) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการสื่อสารระหว่างศิลปินหรือผู้สร้างงานศิลปะกับผู้เสพหรือผู้ชมงานศิลปะ ว่าในขณะที่ศิลปินกำลังสร้างงานศิลปะอยู่นั้น เขามีความรู้สึกอะไรบางอย่างที่ต้องการสื่อแสดงออกมาให้กับผู้ชมได้รับรู้ผ่านทางงานศิลปะของเขา และผู้ชมจะต้องเข้าใจความหมายหรือความรู้สึกที่เขาได้แสดงออกมานั้น นักปรัชญาที่มีเสนอแนวคิดตามทฤษฎีนี้คือ ลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy)

2. การแสดงออกในฐานะที่เป็นสัญชาตญาณ (Intuition)¹⁰ แนวความคิดว่าการแสดงออกเป็นสัญชาตญาณนี้เป็นแนวความคิดของ เบเนด็อดโด โครเช่ (Benedetto Croce) โครเช่คิดว่า ศิลปะคือมุมมองหรือสัญชาตญาณ คำว่าสัญชาตญาณ (intuition) ของโครเช่ หมายถึงการหยั่งรู้ในเอกภาพ (unity) และความเป็นปัจเจกภาพ (individuality) ของสิ่งต่าง ๆ สัญชาตญาณเป็นสิ่งที่อยู่ในใจซึ่งงานศิลปะที่ศิลปินสร้างขึ้นนั้นก็เป็ผลของสัญชาตญาณอย่างหนึ่ง

3. การแสดงออกในฐานะเป็นกระบวนการ (Process and Clarification) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการทำงานของศิลปินในลักษณะที่ว่า ศิลปินเริ่มการสร้างงานศิลปะด้วยความสับสนและอารมณ์บางอย่างที่ไม่สามารถอธิบายได้ ซึ่งการแสดงอารมณ์เหล่านั้นออกมาเป็นงานศิลปะนั้นเป็นกระบวนการในการสร้างศิลปะอย่างหนึ่ง แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลสืบเนื่องมาจากแนวความ

⁹ Robert Audi, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, 2nd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), p. 299.

¹⁰ จูติรัตน์ รัตนจรัสโรจน์, "สุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 9.

คิดของใครเซ แต่คนที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการของอารมณ์ความรู้สึกในการสร้างงานศิลปะดังกล่าวอย่างชัดเจนก็คือ คอลลิ่งวูด (Collingwood)

4. การแสดงออกในฐานะที่เป็นคุณสมบัติของงานศิลปะ (Property of the object) ทฤษฎีนี้เสนอแนวคิดที่ว่า งานศิลปะที่จะสามารถแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกได้นั้นจะต้องเป็นงานศิลปะที่มีการจัดวางโครงสร้างในรูปแบบของงานศิลปะนั้น ๆ ผู้ที่เสนอแนวความคิดดังกล่าวนี้คือ ซูซาน แลงเจอร์ (Suzanne K. Langer) ซึ่งได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการแสดงออกของงานศิลปะในประเภทดนตรีว่าจะต้องมีรูปแบบบางอย่างของดนตรี ที่ทำให้สามารถแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ให้เป็นที่รับรู้ของผู้ฟังได้

จากแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องการแสดงออกถึงอารมณ์และรู้สึกที่กล่าวมานั้น ผู้เขียนต้องการพิจารณาในประเด็นของการให้คำจำกัดความของคำว่าแสดงออกในฐานะที่เป็น การสื่อสาร เนื่องจากในข้างต้นเราพิจารณาความหมายของคำว่าดนตรีแล้ว จะพบว่าความหมายของดนตรีนั้นสัมพันธ์กับคำว่าแสดงออกถึงอารมณ์และรู้สึกจากศิลปินหรือผู้ประพันธ์บทเพลงต่าง ๆ ไปยังผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงเนื้อหา ความหมายของบทเพลงและอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อไปยังผู้ฟัง

โรเจอร์ สเคอร์ตัน (Roger Scurton) กล่าวถึงการแสดงออกของดนตรีว่า “การแสดงออกเป็นความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปะคือดนตรีกับกระบวนการทางจิต (State of mind)”¹¹ หมายความว่า การแสดงออกเป็นกระบวนการที่เป็นการเข้าใจในความหมายของดนตรีที่เราฟัง แต่ความหมายของการแสดงออกของสเคอร์ตันไม่ได้หมายความว่า เมื่อเรากำลังรับฟังบทเพลงใดบทเพลงหนึ่งนั้นเราจะคิดถึงภาพของสิ่งที่บทเพลงนั้นกำลังบรรยาย

ยกตัวอย่าง เมื่อเรากำลังฟังบทเพลง “Lovely moonlight” จาก “Smetana's Vltava” สเคอร์ตันกล่าวว่า เราได้กำลังนึกถึงแสงสีขาวนวลของดวงจันทร์ หรือความสว่างนุ่มนวลใด ๆ จากแสงของดวงจันทร์ ในความเป็นจริงแล้วสิ่งเหล่านั้นก็มีใช้สิ่งที่ผู้ประพันธ์ต้องการแสดงให้ผู้ฟังรับรู้ แต่สิ่งที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อไปยังผู้ฟังก็คือความมีพลัง ซึ่งถูกแสดงออกมาโดยมีการใช้

¹¹ Roger Scurton, *The Aesthetics of Music* (Oxford: Oxford University Press, 1997), p. 141.

สัญลักษณ์บางอย่าง เช่น แสงของดวงจันทร์ในยามค่ำคืนแทน นอกจากบทเพลง "lovely moonlight" แล้ว ยังมีบทเพลงอื่น ๆ อีกเช่นกันที่แสดงถึงบางสิ่งในลักษณะเช่นนี้ เช่นบทเพลงของเบโธเฟิน (Beethoven) ชื่อ "Fourth Piano Concerto in G Major, Op. 58" สิ่งทีบทเพลงนี้ต้องการแสดงออกคือ การสื่อถึงความรู้สึกที่สงบและความรู้สึกขอบคุณต่อสิ่งต่าง ๆ

The image shows the first system of a musical score for Smetana's 'Valtava'. It consists of five staves: Flute (fl.), Clarinet (cl.), Horn (hn.), Harp (hp.), and Strings (str.). The flute and clarinet parts have trills and triplets. The strings play a sustained chord marked 'p dolcissimo'. The harp part is mostly rests.

ตัวอย่างที่ 2.1 Smetana, *Ma' Vlast*, 'Valtava'¹²

¹² Ibid. , p. 142.

2.3 สรุป

จากความหมายของคำว่าดนตรีและการแสดงออกที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ผู้เขียนพยายามแสดงให้เห็นว่า ดนตรีนั้นมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์เป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากการที่ดนตรีเข้ามามีบทบาทต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ จนกระทั่งดนตรีกลายเป็นวัฒนธรรมหนึ่งของมนุษย์ และดนตรีมีการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกซึ่งเป็นความหมายที่แฝงอยู่ในท่วงทำนองที่อยู่ในบทเพลงต่าง ๆ

การกล่าวว่าดนตรีมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอารมณ์ความรู้สึกนั้น จะเห็นได้จากค่านิยามคำว่าดนตรี ว่าดนตรีคือเสียงที่ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกบางอย่าง ซึ่งอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดกับผู้ฟังนั้นเกิดจากความตั้งใจของผู้ประพันธ์บทเพลงที่ต้องการให้เพลงของตนสื่อถึงเนื้อหาอะไรบางอย่างตามที่ตนเองต้องการอธิบายลงในบทเพลง หรือแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกบางประการที่ผู้ประพันธ์มีความต้องการที่จะแสดงออกมา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าดนตรีจะทำหน้าที่คล้ายภาษาอย่างหนึ่งของมนุษย์ แต่เป็นภาษาที่ปราศจากคำพูด เป็นภาษาที่มีความละเอียดอ่อนในการอธิบาย ซึ่งสิ่งที่ดนตรีต้องการแสดงออกก็คือเนื้อหา หรือความหมายบางประการที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อออกมาให้ผู้ฟังรับรู้ จนกระทั่งมีการกล่าวว่า “ดนตรีเป็นภาษาสากลของมนุษยชาติ” นั่นคือมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาจะสามารถเข้าใจความหมายทางอารมณ์ความรู้สึกที่แฝงมากับดนตรีได้เหมือนกัน

จากการนิยามดนตรีและการแสดงออกที่ผู้เขียนเสนอมาข้างต้น นิยามความหมายของการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกของดนตรีที่ต้องการเสนอคือ “การแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกในดนตรีบรรเลงนั้น หมายถึงการสื่อความหมายหรือการสื่ออารมณ์จากผู้ประพันธ์ผ่านทางเสียงดนตรี เพื่อส่งไปยังผู้รับ เพื่อให้ผู้รับฟังเสียงนั้น ๆ ได้เข้าใจถึงความหมายและความรู้สึกตามที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อออกมา” การแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกดังกล่าวจะต้องมีส่วนประกอบ 3 ส่วนสำคัญคือ

1. ผู้ประพันธ์ หรือผู้ส่งสาร คือผู้ที่ต้องการสื่อความหมายหรืออารมณ์ความรู้สึกบางอย่างไปยังผู้ฟัง
2. เสียงดนตรี หรือสาร คือสื่อหรือบทเพลงที่ผู้ประพันธ์สร้างขึ้น เพื่อเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างผู้ประพันธ์กับผู้ฟัง

3. ผู้ฟัง หรือผู้รับสาร คือผู้ที่รับชมหรือฟังเสียงดนตรีที่ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์ขึ้น แล้วต้องเข้าใจหรือรู้ความหมายในสิ่งที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อไปถึง

ดังนั้นสำหรับการแสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกในดนตรีบรรเลงในแง่ของการสื่อสารนั้น จำเป็นจะต้องมีความสอดคล้องของทั้ง 3 ส่วนดังกล่าว นั่นคือผู้ประพันธ์จะต้องพยายามประพันธ์บทเพลงของตนให้สามารถสื่อความหมายในสิ่งที่ตนเองจะสื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ ในขณะที่ผู้ฟังเองก็ต้องรับฟังบทเพลงแล้วเกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันกับผู้ประพันธ์ หรือเข้าใจความหมายที่ผู้ประพันธ์ต้องการจะสื่อออกไป และหากว่าผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจความหมายหรืออารมณ์ความรู้สึกที่ผู้ประพันธ์พยายามแสดงออกมา หรือเกิดการเข้าใจซึ่งไม่ตรงกับความรู้สึกที่ผู้ประพันธ์ต้องการแสดงออกนั้น เราจะถือว่าการสื่อสารครั้งนั้นสามารถกระทำได้หรือไม่ และความ เป็นภาษาสากลของดนตรีจะคงอยู่หรือไม่ หากว่าภาษาสากลคือภาษาที่เราสามารถใช้เป็นภาษากลางในการสื่อสารให้คนทุกคนมีความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งเราจะพิจารณาถึงปัญหาดังกล่าวในบทต่อไปว่า ในความเป็นจริงแล้วดนตรีจะสามารถมีฐานะเป็นเหมือนภาษาสากลอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถสื่อสารให้เราเข้าใจได้อย่างถูกต้องตรงกันหรือไม่ และถ้าหากว่าไม่สามารถสื่อสารให้ถูกต้องตรงกันได้ปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถสื่อสารได้นั้นคืออะไรบ้าง และหากว่าการสื่อสารผ่านดนตรีเป็นประเด็นที่มีปัญหาถกเถียงกันมากแล้ว ประเด็นที่ยังมีปัญหานี้จะจัดว่าเป็นส่วนที่จำเป็นจะต้องมีอยู่สำหรับความหมายของดนตรีหรือไม่ และควรนิยามความหมายของดนตรีอย่างไร จึงจะเป็นคำนิยามที่เพียงพอซึ่งมีความครอบคลุมลักษณะของดนตรี